

Till utbildningsutskottet

Socialutskottet har beslutat avge yttrande till utbildningsutskottet med anledning av proposition 1998/99:105 Elever med funktionshinder – ansvar för utbildning och stöd.

Utskottet

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen ett antal ändringar i skollagen (1985:1100). Vidare aviseras uppdrag och inriktning för den framtida organisationen för stöd i specialpedagogiska frågor samt vissa satsningar på bl.a. kompetensutveckling och forskning gällande elever i behov av särskilt stöd, däribland elever med funktionshinder.

FN:s standardregler, som antogs enhälligt av FN:s generalförsamling i december 1993, har som en av sina huvudprinciper att utbildningen för elever med funktionshinder skall vara integrerad med den ordinarie utbildningen. Standardreglerna tillkom på svenskt initiativ. I propositionen anføres nu att rätt till stöd, likvärdiga villkor och en utbildning av god kvalitet för barn och ungdom med funktionshinder måste stödjas och utvecklas. Utgångspunkten är att skolan även i fortsättningen skall ha som mål att vara en skola för alla. Principen om att alla barn med funktionshinder så långt möjligt skall erbjudas en anpassad utbildning i sin hemkommun och därmed, i likhet med övriga barn och ungdomar, ha rätt att bo hemma med sina föräldrar är en hörnsten i svensk handikappolitik, anføres det. Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) tillkom för att undanröja svårigheter i den dagliga livsföringen för personer med omfattande och varaktiga funktionshinder. I lagens förarbeten anges bl.a. att personlig assistans alltid skall övervägas som ett alternativ för att barn och ungdomar skall kunna bo hemma.

I propositionen anføres att en utbildning av elever med funktionshinder inom det ordinarie skolsystemet kan betecknas som en ”båda-vinnerstrategi”, eftersom den skola som inkluderar alla barn generellt sett får en bättre kompetens att möta skilda behov, något som i sin tur har fördelar också för barn utan eller med begränsade funktionsnedsättningar. Med få undantag bor barn och ungdomar med funktionshinder i dag tillsammans

med sina föräldrar och får i allmänhet sin skolgång i en skola i närheten av hemmet. Det går dock inte, enligt regeringen, att bortse från de oroande tendenser som antyder att utvecklingen i skolan går i riktning mot mer segregerade lösningar, något som i sin tur kan leda till en sänkning av ambitionsnivån och en stigmatisering av eleverna.

Alla barn har lika värde men olika uppväxtvillkor. Förskolan och skolan har unika möjligheter att arbeta för att utjämna dessa olikheter, anför det. En god generell kvalitet i förskola och skola när det gäller såväl undervisning och omsorg som fysisk och psykisk miljö, bidrar till att ge goda förutsättningar för elever att nå målen. I synnerhet gäller detta barn och ungdomar som har större och annorlunda behov än andra. Läroplanerna stödjer ett helhetsperspektiv på eleverna i syfte att ta tillvara såväl intellektuell förmåga som fysisk, praktisk, emotionell, skapande och social förmåga hos eleverna. En helhetssyn på eleven förutsätter en samverkan mellan alla i elevens närhet. Det omgivande samhället bestående av bl.a. kultur, fritid och möjlighet till socialt umgänge är mycket viktiga faktorer för att skolan skall lyckas med sitt uppdrag. Kontakten med elevens vårdnadshavare är särskilt betydelsefull när det gäller en elev med funktionshinder, anför det.

I propositionen föreslås nu att skollagens inledande bestämmelse ändras så att begreppet elever *med särskilda behov* byts ut mot elever *i behov av särskilt stöd*. Ändringen innebär att fokus riktas från eleven till skolan och skolans åtgärder. I stället för att se eleven som problembärare handlar det om att se elevens möjligheter till utveckling och att anpassa verksamheten utifrån varje elevs förutsättningar, anför det. Det är skolans uppgift att möta elevens svårigheter med pedagogiska insatser, åtgärder i organisation och miljö, etc. Alla barn behöver stöd i sin utveckling, medan några behöver särskilt stöd och åter andra behöver sådant stöd under hela förskole- och skoltiden. Den föreslagna förändringen skall, enligt propositionen, ses som en betydelsefull förändring.

Den gällande ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och landsting bör så långt som möjligt gälla också för elever med funktionshinder, anför regeringen. Det innebär en ansvarsfördelning där kommunerna ansvarar för att alla barn och ungdomar erbjuds utbildning, landstingen ansvarar för hälso- och sjukvård, t.ex. habilitering, och staten svarar för lagstiftning, tillsyn, uppföljning, utvärdering och vissa utvecklingsinsatser samt har ansvar för lärarutbildning och bidrar till viss kompetensutveckling.

I propositionen anför det att de undantag som görs från denna grundläggande ansvarsfördelning bör vara tydliga och väl motiverade. Statlig finansiering eller statlig drift inom ramen för det kommunala åtagandet bör endast komma i fråga om elever med funktionshinder inte kan ges en likvärdig utbildning med stöd av statens i övrigt förekommande styrning av skolan, exempelvis när det gäller döva och hörselskadade barn som har behov av undervisning på teckenspråk. Därmed föreslås att specialskolan som skolförhållande behålls för döva och hörselskadade elever men avvecklas för synskadade respektive talskadade elever. De fasta skoldelarna vid Ekeskolan och Hållsboskolan föreslås avvecklas till förmån för en utökad resursverksamhet samtidigt som en mindre skoldel för visstidsplaceringar inrättas. Enligt propositionen bör Ekeskolans resurscenter föras samman med Tomtebodasko-

lans resurscenter. I propositionen aviseras dessutom uppdrag och inriktning för den framtida organisationen för stöd i specialpedagogiska frågor samt vissa satsningar på bl.a. kompetensutveckling och forskning gällande elever i behov av särskilt stöd, däribland elever med funktionshinder.

I propositionen redovisas att av de specialdestinerade statliga anslagen för elever med funktionshinder går i dag 70–80 % till att finansiera enskilda elevers utbildning samt i vissa fall till boende och habilitering i anslutning till boendet. Mot bakgrund av principen att elever med funktionshinder, i likhet med övriga elever, skall kunna bo hemma och erbjudas skolgång i närheten av hemmet anser regeringen att en större andel av dessa medel i framtiden bör användas till att stödja kommunerna för att öka deras förutsättningar att tillgodose behoven av anpassad utbildning för elever med funktionshinder. Ambitionen är att förslagen skall medföra att en större andel elever, jämfört med i dag, skall nås av insatser från den utökade resursverksamheten. Den framtida specialpedagogiska stödorganisationen bör vidare vara betydligt mer flexibel, bl.a. genom att organisationen formas utifrån en samverkan mellan staten och kommunerna. Den bör dessutom kopplas närmare andra utvecklingsfrågor som rör skolan i stort.

Slutligen framhålls i propositionen att de förändringar som föreslås skall följas upp och utvärderas, såväl utifrån elevperspektiv som utifrån organisatoriska, verksamhetsmässiga och ekonomiska konsekvenser.

Socialutskottets bedömning

Socialutskottet anser det viktigt att utvecklingen fortsätter och att nya steg tas i arbetet med att ge människor med funktionshinder samma förutsättningar som andra människor. Integrering och normalisering innebär att människor med funktionshinder får större möjlighet till full delaktighet i samhällslivet. Enligt FN:s standardregler är en huvudprincip att utbildning för elever med funktionshinder skall vara integrerad med den ordinarie utbildningen.

Alla barn behöver stöd i sin utveckling. Barn i behov av särskilt stöd varken är eller bör vara någon enhetlig eller klart avgränsad grupp. Stödbehoven kan vara tillfälliga eller övergående, men också varaktiga. Ett handikapp som kan uppstå till följd av ett funktionshinder bör minimeras genom åtgärder i den omgivande miljön och genom åtgärder i övrigt.

Socialutskottet ställer sig bakom principen om att barn och ungdomar med funktionshinder så långt möjligt skall erbjudas en anpassad utbildning i sin hemkommun och i likhet med övriga barn och ungdomar ha möjlighet att bo hemma med sina föräldrar, men vill samtidigt betona att den förändring som föreslås i propositionen måste genomföras på ett sådant sätt att kommunerna klarar att möta de behov som barn och ungdomar med svåra funktionshinder har. För att dessa elever skall kunna bli delaktiga i samhällslivet och jämlika krävs att kommunerna tar sitt ansvar. Enligt socialutskottets mening är tillgången till stöd och service för den enskilde funktionshindrade och personalens förmåga att möta olika behov avgörande för om integrationen skall lyckas.

Socialutskottet delar bedömningen att det krävs en helhetssyn och en samverkan mellan alla i elevens närhet liksom det omgivande samhället i form

av bl.a. kultur, fritid och möjlighet till socialt umgänge för att integreringen skall lyckas. Kontakten med föräldrar/vårdnadshavare är betydelsefull och är också nyckeln till samverkan med andra berörda som kan vara viktiga för eleven, t.ex. med barn- och ungdomshabiliteringen, den pedagogiska hörselvården eller barn- och ungdomspsykiatrin.

För att stödja såväl eleverna som föräldrar och skola är det viktigt att det finns resurscentra av hög kvalitet. Det är angeläget att dessa resurscentra tar till vara den kunskap som finns vid specialskolorna och att det finns resurser för eleverna att vistas där under perioder, för att stödja eleverna och genomföra kompletterande utredningar som stöd för eleven, skolan och personalen i hemkommunen.

Stockholm den 7 september 1999

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Margareta Israelsson (s), Chatrine Pålsson (kd), Leif Carlson (m), Hans Karlsson (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Conny Öhman (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Tullia von Sydow (s) och Kent Härstedt (s).

Avvikande mening

Chris Heister (m), Chatrine Pålsson (kd), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars Gustafsson (kd) och Lars Elindersson (m) anför:

Alla elever oavsett förutsättningar och intresse skall ha rätt till individuellt anpassad undervisning i syfte att nå alltmer kvalificerade kunskaper. Barn med funktionshinder har rätt att integreras i vanliga skolor, för att därigenom kunna växa upp i sin normala miljö, tillsammans med föräldrar, syskon och kamrater på sin hemort. Vi anser att rätten till personlig assistans i skolan skall återinföras. Detta är särskilt angeläget för att möjliggöra för barn med svåra eller multipla funktionshinder att kunna integreras i skolan i hemkommunen om de så önskar.

Men det kan inte vara en skyldighet för svårt funktionshindrade barn att integreras mot sin och sina föräldrars vilja. Integrering innebär mycket mer än att vistas i samma lokaler som andra barn. För svårt funktionshindrade barn, som inte kan delta i lekar, socialt liv, undervisning eller fritidsaktiviteter tillsammans med andra barn, måste därför andra alternativ stå öppna.

Att kunna välja skola är viktigt för alla barn. Men möjligheten att välja är alldeles särskilt viktig för barn och ungdomar med funktionshinder. Specialskolorna måste därför enligt vår uppfattning finnas kvar. De kan erbjuda

eleverna trygga miljöer där de kan känna tillit till omgivningen och stärkas i sin identitet. Det måste vara barnens och föräldrarnas bedömning om vad som är bäst för barnet som avgör om barnet skall delta i integrerad utbildning i hemkommunen eller i specialskola. Detta skall inte avgöras av riksdagen för alla barn utan bör göras i varje enskilt fall utifrån elevens behov och önskemål.

Specialskolorna utgör redan i dag viktiga resurscentra som kommunerna kan ha hjälp och nytta av i sina arbeten för att förbättra förutsättningarna för funktionshindrade barn och ungdomar. Det är av största vikt att den kommunala kompetensen vad gäller undervisning av barn med funktionshinder förbättras. Resurscentra vid specialskolorna kan aktivt bidra till detta. Vi anser det viktigt att denna verksamhet stöds och utvecklas samtidigt som den fasta skoldelen blir kvar.

Kenneth Johansson (c) anför:

Jag anser det vara av stor vikt att kommunernas ansvar för utbildningen för elever med funktionshinder och ansvaret för att stödja deras integration i samhället förtydligas. Samtidigt vill jag betona att olika barn har olika behov, och samhällets stöd och insatser måste utgå från detta faktum. Normalisering måste vara huvudprincipen, men respekten för olikheter innebär också att vi bör respektera det faktum att vissa elevers skolgång bäst tillgodoses inom ramen för specialskolorna. En specialskola har bl.a. till uppgift att med personalens kompetens som resurs ge eleven den trygghet och det innanförskap som den saknar i den ordinarie skolan. Syftet måste vara att stärka barnens självkänsla, ge dem en större trygghet och större förståelse för sitt funktionshinder så att de kan gå ut i livet som starkare individer. En ökad valfrihet för familjer med barn i behov av särskilt stöd måste således innefatta ett förtydligat kommunalt ansvar, men det bör också innebära att möjligheten, för dem som så önskar, att utnyttja specialskolorna skall finnas kvar. Jag ställer mig således inte bakom regeringens förslag att avveckla skolorna för blinda och språkstörda elever.

Kerstin Heinemann (fp) anför:

Propositionen är ett steg i rätt riktning mot tilltagande integration av elever med funktionshinder i den ordinarie skolan. För att funktionshindrade skall nå full delaktighet och jämlikhet i samhället är naturligtvis utformningen av skolan och skolsituationen av stor betydelse. Svårigheter kan emellertid uppstå när elever och deras föräldrars valfrihet begränsas i valet av skolform. Jag anser därför att staten skall ha ansvaret för den lilla grupp av funktionshindrade elever som propositionens förslag berör. Genom att införa en statlig peng för dessa elever garanteras de ett stöd som inte behöver variera mellan kommunerna beroende på kommunernas engagemang i frågan.

Om regeringens förslag inte skall innebära en försämring för elever med funktionsnedsättning när de integreras i den ordinarie skolan krävs det enligt min mening att rätten till personlig assistans i daglig kommunal verksamhet

återinförs så som den ursprungligen var utformad. Med denna rättighetslagstiftning i ryggen bör dessa elevers behov kunna tillgodoses även lokalt när de integreras i den ordinarie skolan.